

Vergaderjaar 1987-1988

19 996

Wijziging van de Advocatenwet (Beroepsopleiding advocaten)

Nr. 5 HERDRUK¹⁾

MEMORIE VAN ANTWOORD

Ontvangen 14 april 1988

Het stemt mij tot voldoening dat het merendeel van de in het voorlopig verslag aan het woord zijnde fracties de wenselijkheid van dit wetsvoorstel konden onderschrijven. Graag ga ik hieronder in op de gemaakte opmerkingen en gestelde vragen over de verschillende onderdelen van het wetsvoorstel. Alvorens ik daartoe overga, hecht ik eraan eerst in het algemeen in te gaan op een onderwerp dat nagenoeg alle fracties te berde brachten: de samenwerking met de juridische faculteiten.

Algemeen

1. *Samenwerking met de juridische faculteiten*

Dit onderwerp is ter sprake gebracht door de leden van de C.D.A.-fractie, de fractie van de P.v.d.A., de V.V.D.-fractie en de D66-fractie.

De leden van de C.D.A.-fractie waren verbaasd over het feit dat in het wetsvoorstel geen basis is gelegd voor bovenbedoelde samenwerking bij het inhoud geven van de beroepsopleiding van advocaten. Zij vroegen voorts waarom er geen vorm van inbedding van de beroepsopleiding in het wetenschappelijk onderwijs in het wetsvoorstel zelf was opgenomen.

Een imperatief voorgeschreven samenwerking met de juridische faculteiten zou de balie de mogelijkheid ontnemen om (een deel van) de beroepsopleiding door andere instanties dan de universiteiten te laten verzorgen voor advocaten die daarop prijs stellen. Concreet denk ik hier aan de bestaande Beroepsopleiding Sociale Rechtshulp van de Stichting Opleidingen Sociale Rechtshulp (hierna: S.O.S.R.). Sinds december 1983 worden door het Ministerie van Justitie financiële middelen ter beschikking gesteld aan de S.O.S.R. mede ten behoeve van die advocaten die de bedoelde beroepsopleiding wensen te volgen. Om onder andere deze reden heeft het wetsvoorstel niet als uitgangspunt dat bij de beroepsopleiding wordt samengewerkt met de juridische faculteiten. Ik blijf echter van mening dat een vorm van inbedding van de beroepsopleiding voor advocaten in het wetenschappelijk onderwijs zowel de kwaliteit van als het toezicht op deze opleiding ten goede zal komen. Dit wetsvoorstel toont mijns inziens aan dat deze opvatting zich

¹ Wegens het aanbrengen van enige verbeteringen

zeer wel laat verenigen met het uitgangspunt, dat de organisatie van de beroepsopleiding primair een zaak van de Nederlandse orde van advocaten zelf is. Terwijl de wet volstaat met het vastleggen van enkele uitgangspunten, wordt voor het overige – in beginsel alleen – bij of krachtens verordening nader voorzien in het onderwerp. Door de wijze waarop de beroepsopleiding en het examen worden ingericht een verantwoordelijkheid van de advocatuur zelf te laten zijn, wordt de balie de mogelijkheid geboden om die inrichting in een, uit een oogpunt van kwaliteit goede beroepsuitoefening, meest wenselijk vorm te gieten. Dat daarbij voor de juridische faculteiten een belangrijke rol is weggelegd, bewijst wel de sinds enkele jaren bestaande samenwerking met de faculteiten van de universiteiten te Utrecht, Amsterdam en Maastricht, waarvan ik melding maakte in de memorie van toelichting. Daarnaast wijs ik op de bestaande opleiding voor tweede- en derdejaarsstagiaires, welke wordt verzorgd door de Nederlandse orde van advocaten in samenwerking met de juridische faculteit van de Katholieke Universiteit Nijmegen.

Verder valt te wijzen op de volgende verheugende ontwikkeling. Enige tijd geleden is tussen vertegenwoordigers van de universiteiten en de Nederlandse orde van advocaten een concept-samenwerkingsovereenkomst tot stand gekomen. In beginsel is overeenstemming bereikt met de universiteiten over het studieprogramma van de beroepsopleiding en de daarop afgestemde examenregeling van de Orde. (Deze twee stukken zullen als bijlage aan bedoelde samenwerkingsovereenkomst worden gehecht.) De partijen komen onder andere overeen dat zij al het mogelijke zullen doen tijdig te voorzien in de behoefte aan geschikte docenten voor de beroepsopleiding. Elk van de universiteiten zal streven ten behoeve van de beroepsopleiding te voorzien in de behoefte aan zaalruimten en technische hulpmiddelen. In de concept-overeenstemming is verder vastgelegd dat vanwege de universiteiten drie leden zitting zullen hebben in de examencommissie. Er zal ten slotte een paritair overlegorgaan in het leven worden geroepen, waaraan alle aangelegenheden betreffende de onderhavige samenwerkingsovereenkomst zijn opgedragen. Dit overlegorgaan zal de Algemene Raad van de Orde adviseren over alle aangelegenheden betreffende de beroepsopleiding.

Uit deze overeenkomst, welke nog de formele goedkeuring van alle partijen behoeft, blijkt wel hoever de samenwerking tussen de universiteiten en de Orde bij de verzorging van de beroepsopleiding is gevorderd. Voor een goed begrip van de huidige situatie met betrekking tot de beroepsopleiding voor de advocatuur, moge nog het volgende dienen.

Een advocaat dient voor een goede beroepsuitoefening, naast een algemene juridische vorming, te beschikken over praktische kennis en vaardigheden. De universitaire juridische opleiding is, uit de aard der zaak, daarop niet gericht. Dit gegeven vormde voor de balie aanleiding om, alweer een decennium geleden, zelf te starten met een basisopleiding en korte introductiecurssussen voor eerstejaars stagiaires. Dit wetsvoorstel bouwt voort op hetgeen door de balie zelf ter zake is opgezet. De vraag van de leden van de C.D.A.-fractie naar een mogelijke vorm van (formeel) inbedding van de beroepsopleiding in het wetenschappelijk onderwijs zou een geheel andere opzet van het voorliggende wetsvoorstel vereisen. Waar deze leden, naar ik veronderstel, op doelen, betreft het aanmerken als postdoctorale beroepsopleiding, georganiseerd door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. Artikel 12 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs regelt dergelijke opleiding in de tweede fase. De beroepsopleiding van advocaten zou in de veronderstelde gedachtengang opgezet moeten worden op basis van het bepaalde in het tweede lid van genoemd artikel. De Minister van Onderwijs en Wetenschappen heeft besloten de vormgeving van de

postdoctorale beroepsopleidingen te laten plaatsvinden op de wijze als aangegeven in zijn «Notitie planvorming postdoctorale opleidingsactiviteiten», vermeld in de memorie van toelichting bij dit wetsvoorstel en aangehaald door de aan het woord zijnde leden verderop in hun betoog. Zou de beroepsopleiding voor advocaten worden opgezet conform de lijnen van de genoemde notitie, dan zou zij geen officiële tweede-fase-opleiding zijn en mitsdien ook niet betaald worden door het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. De universiteit die een postdoctorale beroepsopleiding organiseert, dient zelf voor financiering te zorgen. Wel zijn – onder bepaalde voorwaarden – startsubsidies mogelijk. Een belangrijke voorwaarde daarbij is bij voorbeeld dat na enkele jaren de beroepsopleiding geheel in de eigen kosten moet kunnen voorzien.

Uit het bovenstaande moge voor de aan het woord zijnde leden duidelijk zijn hoe de verhouding is van de onderhavige beroepsopleiding voor advocaten en de eerdergenoemde «Notitie planvorming postdoctorale opleidingsactiviteiten». Dat in die notitie wordt uitgegaan van de primaire verantwoordelijkheid van de universiteiten voor de verzorging van postdoctorale beroepsactiviteiten moet gezien worden in het licht van de beslissing van de Minister van Onderwijs en Wetenschappen om voor deze opleidingen geen financiële middelen ter beschikking te stellen, anders dan de hierboven reeds genoemde startsubsidies, en om bij de universiteiten, zoals aangegeven, zelf de zorg voor de financiering te laten. De bedoelde stellingname ziet dus op de vraag wie de nodige financiële middelen voor postdoctorale opleidingen moet verschaffen: het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen of de universiteiten zelf. De consequentie van de stellingname, dat de primaire verantwoordelijkheid voor de verzorging van postdoctorale beroepsactiviteiten bij de universiteit berust, is dan ook dat zij zorgdragen voor de financiering. Het gaat bij deze stellingname om de relatie tussen departement en de universiteiten, niet om de relatie universiteiten en los daarvan staande beroepsactiviteiten, zoals die waarop dit wetsvoorstel betrekking heeft.

De voorgestelde regeling van de beroepsopleiding voor advocaten sluit, dit in reactie op een door de leden van de fractie van de P.v.d.A. aangehaalde mededeling van mr. G. F. Th. Hesselink in het *Advocatenblad*, niet uit dat de beroepsopleiding *uiteindelijk* de status zal krijgen van een opleiding in de tweede fase van het universitair onderwijs. Dat laatste zou dan, zoals hierboven is aangegeven, moeten geschieden op basis van artikel 12 van de Wet op het wetenschappelijke onderwijs. Over de vraag of het ooit zover zal komen, valt thans geen stellige uitspraak te doen. Het zal afhangen van de door de Nederlandse orde van advocaten en de universiteiten wederzijds wenselijk geachte ontwikkeling. Tot nu toe werd uitgegaan van incidentele samenwerking met enkele juridische faculteiten; een samenwerking die bevredigend werkte. Daarbij valt thans te wijzen op de hierboven vermelde, binnenkort vast te stellen samenwerkingsovereenkomst tussen de Orde en de universiteiten.

Er bestaat geen aanleiding om, zoals de leden van de fractie van de P.v.d.A. vroegen, nu reeds een uitspraak te doen over de mogelijkheid en wenselijkheid dat de beroepsopleiding voor de advocatuur in de toekomst de status krijgt als bedoeld in artikel 13 van de Wet op het wetenschappelijk onderwijs. Op dit moment meen ik dat, gegeven de voorgestelde opzet van de beroepsopleiding, de noodzaak daartoe niet aanwezig is. Deze leden vroegen of de beroepsopleiding voor de advocatuur op weg is naar de universiteit. Deze vraag beantwoord ik, gelet op het bovenstaande, ontkennend. De bereidheid van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen tot incidentele financiering voor de ontwikkeling van de beroepsopleiding is, dit in antwoord op een desbetreffende vraag van deze leden, zeker aanwezig en wel binnen de grenzen, aangegeven in de door de Minister van Onderwijs en Wetenschappen op 20 maart 1986 aan de Tweede Kamer gezonden en hierboven reeds enige malen vermelde «Notitie planvorming postdoc-

torale beroepsactiviteiten». Een en ander houdt in dat, zoals ik hierboven in reactie op het betoog van de leden van de C.D.A.-fractie reeds aangaf, het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen startsubsidies kan verlenen voor door de juridische faculteit zelf op te zetten postdoctorale opleidingen.

De leden van de fractie van de P.v.d.A. vroegen voorts naar de verhouding van de in dit wetsvoorstel gekozen vorm van beroepsopleiding en de RAIO-opleiding.

Het antwoord op deze vraag luidt dat beide opleidingen geheel los van elkaar staan. De RAIO-opleiding heeft ten doel toekomstige rechterlijke ambtenaren de kennis, de vaardigheden en de ervaring te verschaffen, die nodig zijn om een rechtsprekende functie, dan wel de functie van officier van justitie te kunnen uitoefenen. De rechterlijke ambtenaar kan de derde hoofdstage volgen in de advocatuur. Indien de capaciteit van de opleiding voldoende is en een RAIO-stagiaire daardoor in staat wordt gesteld aan de beroepsopleiding voor de advocatuur deel te nemen, dan zullen voor haar of hem de aan het volgen van de beroepsopleiding verbonden verplichtingen gelden.

Met de leden van de V.V.D.-fractie kan ik het waarderen dat thans al min of meer vergaande contacten tussen de Nederlandse orde van advocaten en de universiteiten bestaan om gezamenlijk invulling aan de beroepsopleiding te geven.

Dat het op grond van de «Notitie planvorming postdoctorale opleidingsactiviteiten» mogelijk is dat de Minister van Onderwijs en Wetenschappen incidenteel een startsubsidie geeft, zoals deze leden constateerden, daarop ben ik hierboven in mijn reactie op de betogen ter zake van de leden van de C.D.A.-fractie en de P.v.d.A.-fractie reeds ingegaan.

Er is, zo meen ik, geen enkele aanleiding voor de door de leden van D66-fractie geuite spijt over het feit dat er geen sprake zal zijn van structurele financiering van de beroepsopleiding voor de advocatuur door de Minister van Onderwijs en Wetenschappen. Met deze leden acht ik de samenwerking met de juridische faculteiten een goede zaak, omdat ik meen dat deze samenwerking de kwaliteit van de beroepsopleiding ten goede zal kunnen komen. Het is allerminst waar dat deze samenwerking onder druk komt te staan als er door de universiteiten geen financiële middelen beschikbaar worden gesteld. De aan het woord zijnde leden dienen namelijk voor ogen te houden dat het wetenschappelijk onderwijs de samenwerking met de juridische faculteiten niet als uitgangspunt heeft. Er wordt dan ook niet van uitgegaan dat het verschaffen van financiële middelen door de universiteiten een voorwaarde zou zijn voor het welslagen van de opzet van de beroepsopleiding. Indien het mogelijk is samen te werken met de universiteiten, zal de Orde, en ik met haar, zulks toejuichen. Indien daarbij door de universiteiten tevens een financiële bijdrage wordt geleverd, zie ik die als een welkome tegemoetkoming in de primair door de Nederlandse orde van advocaten te dragen kosten van de beroepsopleiding.

2. Reactie op overige vragen en opmerkingen

Bij het voorstel van de leden van de C.D.A.-fractie om het wetenschappelijk onderwijs vertegenwoordigd te laten zijn in het curatorium als bedoeld in artikel 9d van het wetsvoorstel, teken ik het volgende aan. De gedachte van vertegenwoordiging van het wetenschappelijk onderwijs in het curatorium spreekt mij aan. Ook de Orde hecht aan dergelijke vertegenwoordiging. Ik zal dan ook bevorderen dat tot de op grond van artikel 9d, eerste lid, door de Minister van Justitie te benoemen leden, een vertegenwoordiging van het wetenschappelijk onderwijs deel zal uitmaken. Daarnaast ligt het voor de hand de inbreng van het wetenschappelijk onderwijs bij het afleggen van het examen aldus te verze-

keren, dat in de examencommissie, in te stellen bij verordening van de Orde, in ruime mate universitaire docenten als lid worden opgenomen.

De rechtspositie van de advocaat-stagiaire, die er niet in slaagt binnen de gestelde termijn een bewijs over te leggen, dat hij met gunstig gevolg het examen als bedoeld in artikel 9c van het wetsvoorstel heeft afgelegd, is op grond van artikel 8, derde lid, van het wetsvoorstel aldus, dat hij van het tableau wordt geschrapt. De schrapping geschiedt, zo bepaalt dit artikellid verder, na kennisgeving door de algemene raad met ingang van een nader te bepalen tijdstip. De betrokken advocaat ontvangt gelijktijdig bericht van de schrapping. Ik wijs de leden van de C.D.A.-fractie, die naar de hierboven besproken aangelegenheid informeerden, er op dat de betrokkene zich allereerst kan wenden tot de examencommissie. Indien deze commissie het besluit dat de betrokkene het examen niet met gunstig gevolg heeft afgelegd, handhaaft, staat voor de betrokkene binnen een maand nadat die mededeling betreffende het niet geslaagd zijn voor het examen te zijner kennis is gebracht, beroep open op het curatorium. Een en ander betekent dat de advocaat blijft ingeschreven totdat door het curatorium op het ingestelde beroep is beslist. Na de – negatieve – beslissing van het curatorium op het ingestelde beroep, volgt schrapping van het tableau. Tegen die schrapping, zo moge uit het bovenstaande voor zichzelf spreken, staat geen beroep open.

De leden van de C.D.A.-fractie wilden gaarne vernemen op welke wijze inhoud kan worden gegeven aan mijn stellingname in de memorie van toelichting, dat de financiering van de beroepsopleiding zo ingericht zal moeten worden, dat voor niemand een financiële barrière voor toetreding tot de advocatuur zal ontstaan.

Ik moge deze leden allereerst wijzen op het bepaalde in artikel 9c, tweede lid, onder e. Op grond van dit onderdeel worden de aan de stagiaire in rekening te brengen cursus- en examengelden nader vastgesteld bij of krachtens verordening van het college van afgevaardigden. Zou deze vaststelling tot gevolg hebben dat de hoogte van de cursus- en examengelden prohibitief wordt, dan kan de desbetreffende verordening worden vernietigd, gelet op het algemeen belang dat bij deze aangelegenheid in het geding is. Dit laatste kan geschieden ingevolge artikel 30 van de Advocatenwet, waarin is bepaald dat een besluit van het college van afgevaardigden, van de algemene raad of van organen van de orde aan welke door de algemene raad bevoegdheden zijn gedelegeerd, door de Kroon kan worden vernietigd, voor zover deze besluiten strijden met het recht of met het algemeen belang. Deze correctiemogelijkheid van de centrale overheid van repressief toezicht vormt de ultieme waarborg tegen de vaststelling van enig besluit betreffende het examen- en cursusgeld, als gevolg waarvan een onoverkomelijke financiële barrière voor toegang tot de balie zou worden opgeworpen.

In aanvulling op het bovenstaande kan ik nog mededelen dat de Nederlandse orde van advocaten vooralsnog ervan uitgaat dat het cursusgeld van een stagiaire f 3000 (exclusief 250 examengeld) zal bedragen. Deze bijdrage komt mij niet onredelijk voor. De grootste waarborg dat het cursusgeld voor elke stagiaire te betalen zal zijn, is mijns inziens gelegen in het feit dat het genoemde bedrag van f 3000 is gebaseerd op berekeningen van de kosten van onder andere de honoraria van docenten, reiskosten, plaatselijke organisatie, accommodatie, cursusmateriaal, docententrainingen, aan de ene kant, en op berekeningen van de inkomsten aan de andere kant. De inkomsten bestaan uit de cursusgeld, het examengeld, de eigen bijdrage van de Nederlandse orde van advocaten, alsmede bijdragen, verkregen door middel van exogene financiering. Kortom: het gaat om de kostprijs van de opleiding. Ik wijs er hier nog op dat ik voor dit kalenderjaar als bijdrage in de kosten van de beroepsopleiding een bedrag van f 500 000 aan de Orde heb toegekend. Aan de hand van bovenbedoelde – voorlopige – berekening wordt het door de stagiaire verschuldigde bedrag aan cursusgeld vastgesteld.

Voor het overige wijs ik er op dat de Nederlandse orde van advocaten met een – hier niet nader te noemen – bankinstelling is overeengekomen dat een stagiaire die zulks wenst, bij deze instelling een lening kan sluiten met een laag rentepercentage, overeenkomend met dat behorende bij een kortlopende hypothecaire lening. De terugbetaling van het geleende bedrag zal eerst aanvangen na voltooiing van de stage.

Met het bovenstaande meen ik de vraag van de leden van de C.D.A.-fractie op welke wijze mijn stellingname in de memorie van toelichting dat voor niemand een financiële barrière voor toetreding tot de advocatuur zal ontstaan, inhoud zal krijgen, naar tevredenheid te hebben beantwoord.

Bij de vraag van deze leden over de positie van hen die, na geschrapt te zijn ingevolge artikel 8, derde lid, opnieuw een poging wagen het examen met goed gevolg af te leggen, teken ik het volgende aan.

De hier bedoelde personen zijn van het tableau geschrapt en dus geen stagiaire meer. In beginsel kunnen zij ook niet meer voorwaardelijk als advocaat worden ingeschreven. Niettemin bestaat voor hen de mogelijkheid om opnieuw het examen af te leggen. Waar in het normale geval door de patroon een deel van de cursusgelden voor zijn rekening zal kunnen worden genomen, ontbreekt in het onderhavige geval deze mogelijkheid. Dat betekent dat de betrokkene, die geruime tijd de gelegenheid heeft gehad om de beroepsopleiding met goed gevolg af te sluiten, zich in beginsel op eigen kosten op het examen zal moeten voorbereiden. Van een barrière kan hier niet worden gesproken, als men bedenkt dat de betrokkene niet opnieuw de cursus behoeft te volgen, doch alleen het examen, of onderdelen daarvan, behoeft af te leggen. Het maximumbedrag van het examengeld bedraagt f 250.

De leden van de C.D.A.-fractie stelden ten slotte de vraag of het curatorium nog betrokken wordt bij het opstellen van de verordening als bedoeld in artikel 9c, tweede lid.

Gelet op het bepaalde in artikel 9d, eerste lid, te weten dat het curatorium toezicht houdt op de opleiding en het examen, zou het in de rede liggen dat het curatorium in de gelegenheid wordt gesteld over de inhoud van de verordening een oordeel te geven, zij het dat het curatorium eerst in het leven wordt geroepen op het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet. Om die reden zal dan ook voor de eerste keer dat de bedoelde verordening tot stand wordt gebracht, moeten worden volstaan met een informele consultatie van de te benoemen leden van het curatorium.

Ik las met waardering dat de leden van de fractie van de P.v.d.A. met het kabinet de wenselijkheid inzagen van het scheppen van een wettelijke basis voor stage en beroepsopleiding voor advocaten.

Op hun opmerkingen en vragen over de samenwerking met enkele juridische faculteiten ben ik hierboven in de eerste paragraaf van deze memorie ingegaan. Ook op hetgeen zij opmerkten met betrekking tot de toekomstige status van de beroepsopleiding heb ik hierboven reeds mijn reactie gegeven.

Ook deze leden stonden, evenals dat het geval was bij de leden van de C.D.A.-fractie, stil bij mijn stellingname in de memorie van toelichting dat de financiering zo ingericht zal moeten zijn, dat voor niemand een financiële barrière voor toetreding tot de advocatuur zal ontstaan. Voor wat betreft de mededeling van deze leden dat zij bovenbedoelde stellingname meenden te mogen lezen als een garantie van de zijden van de regering, verwijs ik hen naar mijn hierboven gegeven reactie op het betoog ter zake van de C.D.A.-fractie.

De aan het woord zijnde leden deelden de bezorgdheid van de Vereniging voor Rechtshulp, dat aankomende advocaten die zich meer in het bijzonder aangetrokken voelden tot de zogenoemde sociale praktijk vaak noch uit eigen middelen noch via het kantoor waar zij werkzaam zijn voldoende geld voor opleiding bijeen zullen kunnen brengen.

Ik wijs er op dat de hier bedoelde advocaten doorgaans reeds een forse investering zullen moeten doen. Ik denk alleen maar aan de kantoorinventaris en de basisbibliotheek. In vergelijking daarmee zijn de kosten van de beroepsopleiding zeer gering. Ik meen dan ook dat het hierboven genoemde bedrag van f 3000 cursusgeld ook voor degenen die werkzaam zijn in de sociale advocatuur geen in financieel opzicht onoverkomelijke belemmering zal kunnen vormen voor het volgen van de beroepsopleiding.

De leden van de fractie van de P.v.d.A. vroegen mij om nader in te gaan op de positie van de Stichting Opleidingen Sociale Rechtshulp (S.O.S.R.) en in het bijzonder op het bezwaar van die zijde dat de uitgangspunten van het wetsvoorstel in strijd zijn met de vrijheid van onderwijs, omdat elders gevolgde opleidingen en afgelegde examens van een vergelijkbaar niveau geen recht geven op uitoefening van de advocatuur.

Over de beroepsopleiding is reeds geruime tijd overleg gaande tussen de S.O.S.R. en de Orde. Dit overleg heeft onder andere betrekking op een eventueel door de Orde toe te passen vrijstellingsbeleid ten aanzien van stagiaires die de S.O.S.R.-opleiding hebben gevolgd en het examen waaraan deze laatsten zich moeten onderwerpen. De stand van zaken van bedoeld overleg is momenteel aldus, dat de Algemene Raad meent dat, na de landelijke invoering van de beroepsopleiding voor de advocatuur, in beginsel vrijstellingen kunnen worden gegeven voor vakken in het cursuspakket van de S.O.S.R.-opleiding, mits deze vakken, wat het juridisch gehalte aangaat, overeenkomen met de in de onderhavige beroepsopleiding ondergebrachte onderwerpen. Over de inrichting van het examen zal nog nader overleg moeten plaatsvinden tussen de S.O.S.R. en de Orde. Gelet op het bovenstaande meen ik, anders dan de aan het woord zijnde leden veronderstellen, dat er geen vrees behoeft te bestaan dat het aspect sociale rechtshulp bij de onderhavige beroepsopleiding in het gedrang komt.

De S.O.S.R. heeft gesteld dat de uitgangspunten van het wetsvoorstel zich niet zouden verdragen met de vrijheid van onderwijs, omdat elders gevolgde opleidingen en afgelegde examens van een vergelijkbaar niveau geen recht geven op uitoefening van de advocatuur. De leden van de fractie van de P.v.d.A. vroegen mij nader in te gaan op deze stellingname.

De in artikel 23 van de Grondwet vastgestelde vrijheid van onderwijs houdt – kort gezegd – in, dat het onderwijs voorwerp van overheidszorg is en dat het geven van onderwijs vrij is, behoudens het bij de wet te regelen toezicht van de overheid. Ingevolge artikel 23, tweede lid, kan de overheid toezicht uitoefenen op alle onderwijs. Hoever dit toezicht strekt, zal uit de wettelijke regeling ervan blijken. Ervan uitgaande dat de onderhavige beroepsopleiding als een vorm van onderwijs in grondwettelijke zin moet worden beschouwd, behelst dit wetsvoorstel een wettelijke regeling betreffende het toezicht als bedoeld in artikel 23, tweede lid, Grondwet. Van onverenigbaarheid van dit wetsvoorstel met de vrijheid van onderwijs is dan ook geen sprake. Overigens wijs ik deze leden er op dat er, gelet op de bovenweergegeven gedachten van de Orde betreffende het geven van vrijstellingen, geen sprake behoeft te zijn van een uniforme beroepsopleiding. Aan de bestaande geschakeerdheid in opleiding zal zoveel mogelijk recht worden gedaan.

Het is waar, zoals de leden van de fractie van de P.v.d.A. meenden, dat in het concept-examenreglement zal worden voorzien in de instelling van een examencommissie. Het ligt voor de hand dat deze commissie in beroepszaken als een voorprocedure zal gaan functioneren, voordat men toekomt aan een beroep op het curatorium als bedoeld in artikel 9d van het wetsvoorstel. Wat betreft de vraag van deze leden naar de relatie tussen de examencommissie en het coratorium merk ik op dat de examencommissie in de eerste plaats zal worden belast met zaken

betreffende de praktische uitvoering van het examen; het curatorium is een instantie die buiten de advocatuur staat. Het houdt toezicht op de beroepsopleiding en het examen en fungeert op grond van de artikel 9e als beroepsinstantie. Uit hetgeen ik in het begin van deze memorie heb aangegeven over de concept-samenwerkingsovereenkomst tussen de universiteiten en de Orde, blijkt echter dat in de examencommissie vanwege de universiteiten drie leden zitting zullen hebben. De beoogde samenstelling van de examencommissie is als volgt: zes leden worden benoemd door de Orde; drie leden worden benoemd vanwege de bij de beroepsopleiding betrokken universiteiten; een lid vanwege de rechterlijke macht; een lid vanwege de S.O.S.R. en een lid vanwege het Landelijk Voorzitters Overleg van de Jonge Balie. Daarmee kan ook de examencommissie niet worden beschouwd als een geheel binnen de balie staande instantie.

Het stemt mij tot voldoening dat de leden van de fractie van de P.v.d.A. met tevredenheid hadden vastgesteld dat bij de duur van de voorwaardelijke inschrijving rekening is gehouden met beroepsuitoefening in deeltijd. Hetgeen onder «volle werktijd», dit in antwoord op hun vraag terzake, moet worden verstaan, valt minder goed aan te geven. Dat zal afhangen van hetgeen in het contract tussen patroon en stagiaire zal zijn bepaald. Ik moge deze leden in dit verband overigens verwijzen naar mijn antwoord, verderop in deze memorie, op een vraag van de leden van de fractie van de S.G.P. over de duur van de opleiding voor advocaten in deeltijd.

Met de leden van de V.V.D.-fractie ben ik verheugd over het feit dat het voorliggende wetsvoorstel in goed overleg met de Nederlandse orde van advocaten tot stand gekomen is. Met het meen ik dat een goede beroepsopleiding kan bijdragen tot een verhoging van de kwaliteit van de advocatuur.

Hun vraag of het uitgangspunt dat de beroepsopleiding primair een aangelegenheid van de Nederlandse orde van advocaten is, uit financiële overwegingen is voortgekomen, beantwoord ik ontkennend. De Nederlandse orde van advocaten is, zo bepaald artikel 17 van de Advocatenwet, een publiekrechtelijk lichaam als bedoeld in artikel 134 van de Grondwet. Daarbij past dat de Orde zaken welke de balie aangaan, in beginsel zelf regelt.

Op de opmerking van deze leden over de contacten tussen de Orde en de juridische faculteiten ben ik hierboven in de eerste paragraaf van deze memorie ingegaan.

De leden van de V.V.D.-fractie vroegen mij in hoeverre het gevaar bestaat dat het examen-vereiste een middel wordt om de beroepsgroep beperkt te houden.

Ik wijs deze leden er op dat het wetsvoorstel voorziet in de instelling van een buiten de advocatuur staande instantie, te weten het curatorium, dat onder andere toezicht houdt op de opleiding en het examen. De meerderheid van dit curatorium wordt benoemd door de Minister van Justitie, waardoor een waarborg wordt geschapen tegen het gevaar waarop de aan het woord zijnde leden doelen.

Voor de wenselijkheid van een beroepsopleiding voor de advocatuur in ons land lijkt mij kennis van de duur van de juridische opleiding in de ons omringende landen weinig relevant. Daarom, en omdat ik de gevraagde kennis niet voorhanden heb, heb ik gemeend een desbetreffende vraag van deze leden te kunnen laten rusten.

Met de leden van de V.V.D.-fractie ben ik van oordeel, dat de kosten van de beroepsopleiding niet prohibitief mogen zijn voor het volgen van de opleiding. Voor een antwoord op de vraag of de Orde een regeling zal kennen voor schrijvende gevallen, moge ik deze leden verwijzen naar mijn antwoord hierboven op eenzelfde vraag van de leden van de

C.D.A.-fractie en de aldaar genoemde mogelijkheid voor de stagiaire een – relatief goedkope – geldlening te sluiten.

Ik neem aan dat de kennisneming als bedoeld in artikel 9b, vijfde lid, doorgaans schriftelijk zal geschieden. Tegen een uitdrukkelijke vastlegging daarvan, zoals de leden van de V.V.D.-fractie suggereerden, zie ik geen bezwaar. Ik heb het wetsvoorstel op dit punt aangevuld.

Met waardering las ik dat de leden van de D66-fractie dit wetsvoorstel met instemming hadden begroet. Verhoging van de kwaliteit van de praktijkuitoefening door advocaten vormt inderdaad een doelstelling van dit wetsvoorstel.

Wat betreft de opmerking van deze leden over de samenstelling van het curatorium verwijs ik hen naar mijn hierboven gegeven reactie op een vraag van de leden van de C.D.A.-fractie over de vertegenwoordiging van de juridische faculteiten. Hierboven ben ik, in reactie op desbetreffende vragen en opmerkingen van de leden van de fractie van de P.v.d.A., reeds ingegaan op het overleg tussen de Orde en de S.O.S.R. over de examenregeling. Ik moge de aan het woord zijnde leden daarnaar verwijzen. Ik ben hierboven eveneens reeds ingegaan op de stelling van de sociale advocatuur dat een uniforme opleiding onvoldoende recht zou doen aan de diversiteit binnen de beroepsgroep. Om niet in herhaling te vervallen, volsta ik ook hier met een verwijzing. Waarop de verwachting is gebaseerd dat van de vrijstellingsmogelijkheid een zeer beperkt gebruik zal worden gemaakt, is mij niet duidelijk en wordt door deze leden ook niet nader geadstrueerd. Op de veronderstelling dat dit beperkend zal werken voor de sociale advocatuur, behoef ik dan ook niet in te gaan. Die veronderstelling acht ik zonder grond.

Hierboven heb ik reeds aangegeven dat volgens berekeningen van de Nederlandse orde van advocaten thans wordt uitgegaan van een cursusgeld van f 3000 (exclusief f 250 examengeld). En niet van een bedrag tussen de f 3500 en f 5000, zoals de leden van de D66-fractie uit verschillende commentaren was gebleken. Ik meen dat dit bedrag voor een stagiaire, ook als hij of zij werkzaam is op een klein kantoor, geen onoverkomelijke financiële belemmering behoeft te zijn voor het volgen van de beroepsopleiding. Daarnaast wijs ik deze leden op de mogelijkheid voor de stagiaire tegen een relatief laag rentepercentage een lening te sluiten, een mogelijkheid waarvan ik eerder in deze memorie, in reactie op een vraag van de leden van de C.D.A.-fractie, reeds gewag maakte.

De vragen van de leden van de D66-fractie over de samenwerking met de juridische faculteiten en over de financiering van de beroepsopleiding heb ik hierboven in paragraaf 1 van deze memorie beantwoord.

Dat de leden van de fractie van de S.G.P. verklaarden zich over het geheel genomen in het onderhavige wetsvoorstel te kunnen vinden, stemt mij uiteraard tot voldoening. Hun vragen op enkele onderdelen beantwoord ik hieronder gaarne.

Vooralsnog lijkt het mij weinig aannemelijk dat (delen van) de beroepsopleiding in het gewone curriculum van de juridische faculteiten zal worden opgenomen. Het bij deze wet geïntroduceerde examen beoogt, naast de vereiste theoretische kennis, ook de praktische vaardigheden te toetsen. Ik acht het vrijwel uitgesloten dat men deze tijdens de studie zou kunnen verwerven. Dat ten aanzien van de desbetreffende onderdelen in de toekomst een vrijstellingsbeleid zal kunnen worden geïncorporeerd, lijkt mij dan ook weinig voor de hand te liggen.

Van een door de plaatselijke orde aan de stagiaire op te leggen verplichting om de beroepsopleiding te volgen, kan zeker sprake zijn. Overigens zal de stagiaire, die zich voorwaardelijk in laat schrijven, in het besef dat met toepassing van artikel 8, derde lid, schrapting van het

tableau zal volgen indien niet binnen de gestelde termijn het verplichte examen met gunstig gevolg wordt afgelegd, zonder twijfel ertoe besluiten vrijwillig de beroepsopleiding te volgen. Dat een stagiaire niet de beroepsopleiding zou willen volgen, doch wel – onvoorbereid – aan het examen zou willen deelnemen, acht ik een theoretische mogelijkheid. Bovendien acht ik zulks onwenselijk. Hetgeen de aan het woord zijnde leden suggereerden, namelijk het verplicht stellen van het volgen van de beroepsopleiding, waardoor het examen zou kunnen komen te vervallen, geeft mij allereerst aanleiding er op te wijzen dat het verplicht stellen in de wet zelve is nagelaten ten einde de advocaten in staat te stellen ook elders dan bij de Orde de beroepsopleiding te volgen. Ik wees daarop reeds eerder in deze memorie. Wel acht ik aannemelijk dat de Algemene Raad bij verordening de stagiaire zal verplichten deel te nemen aan de landelijke beroepsopleiding. Voor degenen die elders dan bij de Orde een beroepsopleiding volgen, zal bij dezelfde verordening de mogelijkheid van het verlenen van vrijstellingen worden opgenomen. Ik wijs er overigens nog op dat het afsluitend examen de toets vormt, waardoor kan worden vastgesteld of iemand met recht als advocaat kan blijven ingeschreven. Het examen vormt daarmee een wezenlijk onderdeel van de voorgestelde regeling, een onderdeel dat ik niet graag zou zien verdwijnen. Om die reden wijs ik de door deze leden voorgestelde constructie af.

Het examen, dit in antwoord op een desbetreffende vraag van deze leden, mag niet worden aangewend als instrument gericht op een beleid om de toestroom van nieuwe advocaten meer of minder te reguleren. Ik wijs deze leden op de introductie van een buiten de balie staande instantie, namelijk het curatorium als bedoeld in artikel 9d van het voorstel, welke instantie toezicht houdt op de opleiding en het examen. Dit curatorium mag geacht worden er op toe te zien dat de opleiding en het examen geen ander doel zullen dienen dan kwaliteitsbevordering van de praktijkuitoefening door de advocatuur.

Over de door de leden van de fractie van de S.G.P. opgeroepen vraag over de voorgestelde wijziging van artikel 8, kan ik het volgende mededelen. In het door deze leden genoemde voorbeeld is de getrokken conclusie juist, gegeven de voorliggende tekst van het voorgestelde artikel 8, derde lid, laatste volzin. Daarbij moet wel worden aangetekend dat er steeds vanuit is gegaan dat in de verordening ingevolge het voorgestelde artikel 9b, zesde lid, aan het verrichten van deeltijdarbeid een minimumnorm zal worden gesteld. Met deze leden meen ik bij nadere overweging evenwel dat de voorgestelde regeling enige bijstelling behoeft in die zin, dat de duur van de opleiding in de wet zelve aan een maximum-termijn wordt gebonden. Bij nota van wijziging is artikel 8, derde lid, laatste volzin aldus gewijzigd dat een advocaat de beroepsopleiding binnen zes jaar met een examen dient af te sluiten.

Zoals ik in de memorie van toelichting heb aangegeven, zal het tijdvak van drie jaar om aan de exameneisen te voldoen doorgaans samenvallen met de duur van de stageperiode, die in artikel 9b, eerste lid, ook op drie jaar is gesteld. De stageperiode kan echter worden verlengd, indien de stagiaire niet over voldoende praktijkervaring blijkt te bezitten. De verlenging van de stageperiode laat echter onverlet dat het examen waarmee de beroepsopleiding wordt afgesloten, in beginsel binnen drie jaar met gunstig gevolg moet zijn afgelegd. Alleen voor de stagiairs die in deeltijd werken, wordt de duur van de opleiding naar (omgekeerde) evenredigheid verlengd. De aan het woord zijnde leden koppelen de duur van de stage en de duur van de beroepsopleiding, naar het mij voorkomt, direct aan elkaar. Hierboven gaf ik aan dat die perioden kunnen divergeren. Gelet op het bovenstaande heeft het geen zin, zoals deze leden voorstelden, om te bepalen dat de duur van de stage ten hoogste zes jaar kan bedragen. In de praktijk van de advocatuur is een dergelijke behoefte ook niet gebleken. Wel meen ik, en ik veronderstel dat de leden

van de fractie van de S.G.P. daarop het oog hebben, dat voorkomen moet worden dat een advocaat uitzonderlijk lang voorwaardelijk staat ingeschreven. Daarom heb ik, zoals gezegd, het wetsvoorstel aldus aangevuld, dat voor degenen die in deeltijd werken de duur van de opleiding naar evenredigheid wordt verlengd, maar met niet meer dan drie jaar. Een en ander heeft tot gevolg dat een advocaat die in deeltijd werkt maximaal zes jaar voorwaardelijk kan zijn ingeschreven.

De onderwerpen, genoemd in artikel 9c, tweede lid, betreffen de beroepsopleiding in het algemeen. Die onderwerpen zullen in beginsel geheel geregeld worden bij een verordening van het college van afgevaardigden. Gelet op de aard van de onderwerpen, zie ik, anders dan de aan het woord zijnde leden, geen rol weggelegd voor de plaatselijke raden van toezicht. Ik deel niet hun vrees dat een landelijke verordening met betrekking tot de inhoud van het programma hetzij te veel, hetzij te weinig zal regelen.

Met genoegen las ik dat het lid van de R.P.F.-fractie kon instemmen met de hoofdlijnen van de voorgestelde bepaling. Hij zou echter een meer kwantitatieve invulling van de omvang van de problemen met de Stageverordening op prijs stellen.

Een goede beroepsopleiding voor advocaten is van belang voor de cliënten van die advocaten, voor de advocaten zelf en voor een goede rechtspleging in haar algemeenheid. Deze omstandigheid rechtvaardigt een regeling van de onderhavige materie bij formele wet. Daarbij komt dat het, in verband met het beroep dat door beginnende advocaten op de voorschriften betreffende de beroepsopleiding kunnen doen, wenselijk is wettelijke voorschriften ter zake te geven. Ik doelde hierop reeds in de memorie van toelichting. Nu eenmaal is besloten tot een formeelwettelijke regeling van de beroepsopleiding, is het tevens aangegeven enkele onderdelen van de Stageverordening van het college van afgevaardigden naar de wet over te brengen. Dat met de thans geldende Stageverordening niet kan worden volstaan vormt dus, anders dan het lid van de R.P.F.-fractie veronderstelde, niet de enige grond voor dit wetsvoorstel. Overigens vormen de door dit lid gesignaleerde punten betreffende de Stageverordening mijns inziens op zichzelf reeds voldoende grond voor het treffen van een wettelijke regeling. Ik wijs in dit verband nog op de toelichting op onderdeel D van het wetsvoorstel, waarin ik stelde dat het wenselijk is de verplichting van een advocaat om als patroon op te treden, tenzij dit voor hem een onredelijke last zou vormen, een formeel wettelijke basis te geven, zulks mede in het licht van het Europees mensenrechtenverdrag. Een voorschrift, inhoudende dat een advocaat die de beroepsopleiding niet binnen de gestelde termijn met goed gevolg afsluit, van het tableau wordt geschrapt, behoeft uit de aard der zaak een formeelwettelijke basis. In dit verband verwijs ik naar artikel 8 van de Advocatenwet, waarin thans is opgesomd in welke gevallen schrapping van het tableau volgt.

Ik nam er kennis van dat het lid van de R.P.F.-fractie de stelling onderschreef, dat de algemene juridische opleiding aan de universiteiten te weinig is toegesneden op de advocatenpraktijk. Zijn vraag hoeveel stagiaires inmiddels vanaf 1975 de beroepsopleiding hebben doorlopen, kan ik slechts globaal beantwoorden. Volgens een opgave van de Nederlandse orde van advocaten bedraagt dit aantal 180.

Dit lid vroeg voor de volledigheid naar het bestaan van een beroepsopleiding voor advocaten in België. Daaromtrent zijn mij slechts de volgende gegevens bekend.

Alhoewel de wijze waarop in België de beroepsopleiding voor stagiaires is opgezet per arrondissement verschilt, valt toch een bepaald stramien te onderkennen. Als voorbeeld moge de situatie in Brussel dienen. Deze vertoont op vele onderdelen overeenkomst met de situatie in ons land; de toestroom van jonge advocaten is aldaar even groot als in Nederland.

Steeds vaker wordt door dezen een beroep gedaan op het buitenpatronaat. Dientengevolge worden aan de opleiding van jonge advocaten in toenemende mate strenge eisen gesteld voor de toelating tot de balie. In het arrondissement Brussel is de beroepsopleiding verplicht; aan het eind van het eerste jaar dient een examen te worden afgelegd. Indien dit examen met goed gevolg wordt afgelegd, ontvangt men een zogeheten «Certificat d'Aptitude». Gedurende de stage, welke in beginsel, evenals in ons land, drie jaar duurt, staat de advocaat ingeschreven op een zgn. stagiaire-tableau. Pas nadat de stage met succes is doorlopen, wordt de jonge advocaat op het advocaten-tableau ingeschreven. De vraag of de beroepsopleiding in België vergelijkbaar is met de voorgestelde beroepsopleiding in ons land, kan tot op zekere hoogte bevestigend beantwoord worden.

Voor een antwoord op de vraag van het aan het woord zijnde lid naar de ruimte voor het verzorgen van (een deel van) de beroepsopleiding door anderen, moge ik verwijzen naar mijn hierboven in het begin van paragraaf 1 van deze memorie gegeven beschouwing, waar ik wees op het bestaan van de Beroepsopleiding Sociale Rechtshulp van de Stichting Opleidingen Sociale Rechtshulp (S.O.S.R.). Hierboven ben ik in reactie op een desbetreffende vraag van de leden van de P.v.d.A.-fractie eveneens reeds ingegaan op het door de Orde te voeren vrijstellingsbeleid ten aanzien van stagiaires die de S.O.S.R.-opleiding hebben gevolgd. Dit lid noemde voorts de grondwettelijke vastgelegde onderwijsvrijheid. Ook daarop ben ik hierboven reeds ingegaan in antwoord op vragen van de leden van de P.v.d.A.-fractie. Ik moge daarnaar verwijzen.

Het beginsel dat voor niemand een financiële barrière voor toetreding tot de advocatuur mag ontstaan, onderschrijf ik. Hetzelfde geldt voor het beginsel dat de opleidingseisen niet zodanig hoog mogen zijn dat in feite een barrière voor toetreding tot de balie ontstaat.

Ik hoop de door dit lid gewenste duidelijkheid over deze twee zaken te hebben geboden in mijn ter zake gegeven reactie op vragen en opmerkingen van dezelfde strekking van de leden van de C.D.A.-fractie en van de D66-fractie. Om niet in herhaling te vervallen, volsta ik hier goeddeels met een verwijzing. Ik noemde eerder het te verwachten bedrag dat gemoeid zal zijn met het volgen van de beroepsopleiding. Voorts noemde ik het curatorium, dat bij wetsvoorstel in het leven wordt geroepen. Uit mijn betoog moge dit lid duidelijk zijn op welke wijze naar mijn mening de genoemde twee barrières kunnen worden voorkomen.

Artikelen

Artikel I A

De leden van de P.v.d.A.-fractie vroegen naar de verhouding tussen het stageresultaat en het examenresultaat.

Ingevolge het wetsvoorstel dient de stagiaire binnen drie jaar te voldoen aan de exameneisen. Dit tijdvak valt in de regel samen met de duur van de stageperiode. Deze laatste is op grond van artikel 9b, eerste lid, ook op drie jaar gesteld. De stageperiode kan echter langer dan drie jaar duren, namelijk als de duur van de stage wordt verlengd indien de stagiaire niet over voldoende praktijkervaring blijkt te beschikken. Denkbaar is dus dat een advocaat de beroepsopleiding met goed gevolg heeft afgelegd, maar dat de duur van zijn stage wordt verlengd tot vier jaar. Na drie jaar is de advocaat niet langer voorwaardelijk ingeschreven, maar ingeschreven als advocaat. Deze situatie doet zich ook nu voor; de Advocatenwet kent thans niet de figuur van de voorwaardelijke inschrijving. Nu wordt een advocaat meteen ingeschreven, hetgeen niet wegneemt dat hij drie jaar of nog langer stage moet lopen. In de toekomst komt naast de verplichting tot het volgen van de stage de verplichting tot het afleggen van een examen na afloop van een beroeps-

opleiding. Wordt dit examen niet binnen de gestelde termijn met gunstig gevolg afgelegd, dan volgt schrapping van het tableau, daargelaten of de stage met gunstig gevolg is doorlopen. Het volgen van een beroepsopleiding zal verplicht worden gesteld bij verordening van de Orde. In beginsel staan het volgen van de stage en het volgen van de beroepsopleiding echter los van elkaar. De enige «sanctie» die het niet volgen van een stage tot gevolg heeft, betreft de verlenging van de stageperiode, evenwel niet schrapping van het tableau.

In de considerans van de huidige Stageverordening wordt gewezen op de wenselijkheid regelen te stellen ten aanzien van de opleiding tot en de uitoefening van de praktijk door advocaten *en procureurs*, die nog niet beschikken over voldoende kennis en ervaring. Ik meen daarom dat het, voor wat betreft de door deze leden gememoreerde suggesties om artikel 64 van de Advocatenwet te wijzigen, inderdaad aanbeveling verdient de bepalingen over de beroepsopleiding voor de advocaten van toepassing te laten zijn op procureurs. Het wetsvoorstel is in deze zin aangevuld.

Artikel I C

De gedachte om in het nieuwe derde lid van artikel 8 ook de patroon **van de advocaat-stagiaire schriftelijk kennis te geven van een schrapping** van het tableau, ontmoet bij mij geen bezwaar. Daarbij zal uiteraard de dag van de schrapping van het tableau worden aangegeven. Het belang van de vermelding van het uur ontgaat mij. Het wetsvoorstel is in voren-aangegeven zin aangepast.

Artikel I D

Het is waar, zoals de leden van de fractie van de P.v.d.A. constateerden, dat dit wetsvoorstel het zgn. buitenpatroon onverlet laat. Als de vrijstelling van de verplichting om bij een patroon kantoor te houden **wordt ingetrokken en de advocaat-stagiaire er alsnog in slaagt op een kantoor geplaatst te worden**, bestaat er geen behoefte meer aan een buitenpatroon en is er inderdaad, zoals deze leden veronderstelden, een einde gekomen aan het dwangpatronaat. Er ontstaat een nieuw **patronaat, namelijk bij het kantoor waarbij de stagiaire alsnog is geplaatst. Voor de stagetermijn telt zowel de termijn dat een stagiaire de praktijk heeft uitgeoefend onder toezicht van een patroon die zich daarmee vrijwillig heeft belast, als de termijn dat een stagiaire onder toezicht van een door de raad van toezicht aangewezen patroon werkzaam is geweest.**

Ik meen, dit in antwoord op een desbetreffende vraag van het R.P.F.-fractielid, dat er geen reden is te vrezen, dat de plaatselijke raden van toezicht hun bevoegdheden zodanig zouden aanwenden dat de advocatuur in hun arrondissement een gesloten circuit wordt. Gevaar voor dit laatste zou veeleer te vrezen zijn, indien het zgn. buitenpatronaat tot het verleden zou gaan behoren. Zoals uit het voorgestelde artikel 9b, vierde lid, blijkt, is hiervan allerminst sprake. De wet bepaalt in de **toekomst dat, als aan een stagiaire vrijstelling is verleend van de verplichting om bij een advocaat (patroon) kantoor te houden, de raad van toezicht, indien de stagiaire geen patroon kan vinden die zich met het vereiste toezicht wil belasten, in beginsel elke advocaat kan verplichten als patroon op te treden.** Deze verplichting vormt een garantie tegen het ontstaan van een zogeheten closed-shopsysteem.

Artikel II

In dit overgangsartikel is onder a bepaald dat deze wet niet van toepassing is op advocaten die op het tijdstip van indiening van het

wetsvoorstel bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal als zodanig zijn ingeschreven. Voor degenen die na bedoeld tijdstip zijn toegetreden zou de wet dus wel gelden. Dat betekent dat voor de advocaten die tot de balie toetraden na 11 juni 1987 en op het moment van inwerkingtreding van deze wet, naar verwachting 1 september 1988, reeds ingeschreven staan, de nieuwe regeling inzake de beroepsopleiding zou gelden. Naast de jaarlijkse toestroom van advocaten zou er sprake zijn van een «oude» stroom jonge advocaten, hetgeen grote problemen zal opleveren in verband met de capaciteit van de beroepsopleiding. In overleg met de Nederlandse orde van advocaten is daarom besloten de nieuwe regeling te laten gelden voor die advocaten die weliswaar vóór het tijdstip van inwerkingtreding van deze wet tot de balie zijn toegetreden, maar op of ná 1 juni 1988. Op deze wijze zullen het aanbod **van stagiaires en de** capaciteit van de beroepsopleiding het beste op elkaar zijn afgestemd. Bij nota van wijziging is het wetsvoorstel aldus aangepast.

Artikel III

Met waardering las ik dat de leden van de fractie van de P.v.d.A. graag wilden meewerken aan het streven het mogelijk te maken de beroepsopleiding vanaf 1 september 1988 voor alle **stagiaires** verplicht te stellen. De Nederlandse orde van advocaten heeft de opzet van de beroepsopleiding in concept gereed. Er is dan ook geen reden om aan te nemen dat de nieuwe regeling niet op 1 september in werking zou kunnen treden, omdat de bedoelde opzet nog niet in orde is.

De minister van Justitie,
F. Korthals Altes